

שקיעתה של הזריחה: אסתטיקה של הרס וכליין¹

לעיתים די במבט אחד אל קו אופק בלב ים כחול להלך עלינו קסם רב. השתקפותה של השמש כמניפות של אור, יופיים של העננים, רשרוש הגלים – מענגים ומשרים שלווה. תמונה זו נערכת לנוכח כמות הפסולת המצטברת בחופים, שחושפת רק באופן חלקי את חומרת המצב. זיהום האוקיינוסים מתקיים מעל ומתחת לפני הים. חומרים רעילים שמקורם בפסולת תעשייתית², מי שופכין המוזרמים אל הים, דליפות נפט וכימיקלים מאוניות תובלה³, זיהום מאסדות קידוח, מתקני התפלה, תחנות כוח לייצור חשמל⁴ וכמויות אדירות של פלסטיק ומיקרו-פלסטיק⁵ מכוננים את המשבר האקולוגי העמוק בו שרויים הימים והאוקיינוסים בכלל והים התיכון⁶ בפרט.

הסתירה העמוקה בין יופיו של הים אל מול הידיעה הטורדת על רמות הזיהום הגבוהות, הניעה מהלך עבודה, שנמשך כשלוש שנים, בו התמסרה עינת עריף-גלנטי לים התיכון ולרצועת החוף שלו. במהלך שנים אלו ביקרה שוב ושוב בחופיו והפליגה בספינת מחקר אקולוגית למעמקיו במטרה ללמוד מקרוב על מצבו הפגיע. התייעוד עובד לגוף עבודה נרחב בצילום סטילס ובווידאו, ומציג שני כיווני יצירה המשלימים ומהדהדים זה את זה. מכלול אחד, סאנשיין, עוסק בסובלימציה של האובייקט. באמצעות מיקוד המבט בעשרות פריטים שנשטפו מן הים ולוקטו, מנסה עריף-גלנטי לבחון את מעמדו של החפץ המתועש כמושא של תשוקה, היקסמות, התאהבות ו/או כתחליף להן. במכלול השני, שקיעה, עוסקת עריף-גלנטי בהשלכותיהם של היחסים בין האדם והטבע על מצבו של הים התיכון, ובמתח בין היופי לזיהום, שמתקיימים (עדיין) זה לצד זה, בתוך הקטסטרופה האקולוגית.

סאנשיין

¹ 'שקיעתה של הזריחה', רמי פורטיס, שם הרצועה החמישית באלבום 'סיפורים מהקופסא', רמי פורטיס וברי סחרוף, 1988

² כימיקלים, חומרי הדברה, פסולת דלק ונפט, מתכות ועוד

³ הים התיכון משמש להובלה של כ-40% מכלל הנפט הגולמי בעולם

⁴ זיהום תרמי עקב תהליכי קירור תחנות

⁵ חלקיקי פלסטיק זעירים ושאריות של מוצרי פלסטיק שהתבלו והתפרקו נדבקים למזון הימי (פלנקטון) ונבלעים על ידי בעלי החיים

⁶ דו"ח של המכון לחקר ימים ואגמים מציג תחזית מדאיגה, על פיה הים התיכון מתחמם בממוצע בקצב של כ-0.1 מעלות בשנה. שינויי הטמפרטורה פוגעים קשות באוכלוסייה הימית ובהרגלי הרבייה שלה

בדצמבר 2019 פגרו של ליתן נפלט לחופו של אחד מהאיים ההיברידיים בסקוטלנד. בבטנו נמצאו יותר ממאה קילוגרם של פסולת, חבלים סבוכים, שברי גרוטאות ופלסטיק. כמות כזו של פסולת במערכת עיכול של יונק ימי מעידה באופן ברור על נוכחותה בימים ובאוקיינוסים. על פי דוחות גרינפיס, פלסטיק מהווה כ-75% מן הפסולת שנערמת בחופים. כעשירית מכלל הפלסטיק המיוצר בעולם מגיעה לסביבה הימית. בים התיכון לבדו (ארגונים ירוקים מכנים אותו הים המלוכלך בעולם⁷) נמצאים כאלף טון של פלסטיק. כמויות אדירות של פסולת נישאות על גבי מערבולות וזרמים ימיים ומייצרות איי פסולת בלב האוקיינוסים. אחד מהם, 'אי הזבל', מצוי באוקיינוס השקט. שטחו מוערך בכ-700,000 – 10 מיליון קמ"ר. כיון שהוא שקוע מתחת לפני המים ולא ניתן לראותו בתמונת לוויין או על פני השטח קשה לאמוד את גודלו. כמוהו שקועים ככל הנראה עוד ארבעה איים במעמקי האוקיינוסים.

גוף עבודה זה, המוצג בגלריה של משכן האמנים בהרצליה (ינואר-פברואר 2020), מהווה סיכום של פעולה שיטתית בה ביקשה עריף-גלנטי ללקט מחופי אשקלון ועתלית את הכמות המרבית של זבל בפרק זמן מינימלי. תוצאות הפעולה הניבו אוסף רב גוני של 148 פריטים מחוף אשקלון שלוקטו תוך כשלושים דקות ועוד 63 פריטים מחוף עתלית שלוקטו תוך עשר דקות. החפצים הובאו אל הסטודיו, בודדו, נוקו, סודרו וצולמו בנפרד על רקע שחור נייטרלי, ללא שימוש בקנה מידה. באמצעות התאורה וזווית הצילום הדגישה והעצימה עריף-גלנטי את הפגעים, השברים, הסדקים ואותות הזמן שנחרטו בהם. לעיתים ניתן לזהות עליהם עקבות אורגנים של צמחים, צדפים ויצורים ימיים. על אף שחיקתם, על רובם ניתן למצוא סימנים המסגירים את יעודם ומוצאם הגאוגרפי; פרגמנט של כיתוב בשפת המקור, לוגו, הוראות שימוש ועוד – מלמדים באופנים רבים על המרחב התרבותי המקומי והגלובלי.

תצלומי החפצים מוצגים בשתי שורות המקיפות את חלל הגלריה. הם מאורגנים על פי הסדר הטונלי של צבעי הקשת – ורוד, כחול, ירוק, צהוב, כתום ואדום. כתמי הצבע הנוצרים על הקירות מתחילים בצבע לבן ומסתיימים בצבע שחור ומייצרים אשליה של 'קשת בענן'. נתונים במסגרותיהם המוזזהות, נדמים החפצים כאילו הוצאו מתוך אינוונטר מסחרי וקיבלו 'הזדמנות שניה' לחזור אל מעגל הצרכנות, לעמוד למכירה ולמלא (שוב) את יעודם. פעולת הצילום של עריף-גלנטי מדגישה את פוטנציאל היופי שממשיך לפעום בחפצים, גם בהיותם שבורים ורעועים. הפריטים נדמים כממתיקי סוד, כמבקשים למסור סיפור אנושי של ארכיאולוגיה עכשווית, כשרידים של תרבות. ארנק קטן עם רוכסן תקוע שאי

⁷ב'אמנת ברצלונה' (1995) חתמו עשרים ושבע מדינות אגן הים התיכון על מחויבותן לפעול למניעת זיהום הים והגנה על סביבתו. לעת עתה ללא הועיל

אפשר לפתוח מבלי להרוס, יכול להיות בו בזמן סמל מובהק של תרבות הצריכה כמו גם חפץ בעל ערך סנטימנטלי. לעולם לא נדע מה תכולתו. אולי דמי כיס שנאספו בזהירות לאורך ימים ואולי מכתב. יתכן והיה בבעלות של ילדה שאהבה אותו ואחר כך, אולי מתוך מיאוס ואולי בטעות, נפטרה ממנו. יתכן שאבד לה מבלי שהבחינה.

העבודה אי המטמון (140X140X200 ס"מ, 2020), מציגה גוף מתכתי בעל ארבע כנפיים המדמה מתקן תצוגה מעולם הפרסום. על כל כנף מוצגים שני תצלומים המתעדים אסמבלז' פיסולי המורכב ממספר פרטים שליקטה מחופי הים והרכיבה לכדי העמדות של טבע דומם מסורתית. על אף מצבם הבלוי של החפצים האסמבלז'ים יפיפיים, חושניים ופתייניים, כאילו היו סידורי נוי דקורטיביים, מעין חלופה אפשרית לעתיד נטול צמחייה. כל אסמבלז' נושא שם אחר המבקש לחדד את תכונותיו ומעלותיו כהמשך ישיר לטקטיקות פיתוי שיווקיות.

העבודה השלישית, עבודת וידאו בסטופ-מושן כרוניקה של כשלון (1:30 דק', 2020), משלימה את המהלך. מתועדים בה שלבי ההרכבה ותהליכי העבודה של שזירת האסמבלז'ים במעין חיקוי לז'אנר סרטי הדרכה טכניים, המצויים ברשת, בסגנון 'עשה זאת בעצמך' לשזירת פרחים. שלושת המופעים בהם מגולמים הפריטים שלוקטו על ידי עריף-גלנטי מבקשים להצביע על מעמדו של החפץ בתרבות הצריכה. תוך שהיא מעצימה את ההיקסמות מן האובייקט ואת השעבוד אליו מבקשת עריף-גלנטי להצביע גם על חוסר הסיפוק התדיר ועל המשאלה שהחפץ ימלא את מה שהלב חסר, ושואלת מה עולה בגורלם של מושאי התשוקה שלנו, כשלעיתים באבחה של רגע, במיאוס גחמני, פג הקסם והחפץ הופך ממשאת נפש לאשפה ולפסולת מזהמת. בנוסף, החפצים מעוררים שאלות בנוגע לזמניות (האנושית) אל מול הנצח (של הפלסטיק), לקלות שבפיתוי, ולפגיעות – הן של הצרכנים והן של הסביבה. סדרת העבודות הנוכחית קשורה קשר הדוק לעיסוקה המוקדם של עריף-גלנטי בתימות אמנותיות של טבע דומם פלמי, 'הבל הבלים' ו'זכור את המוות' – העוסקות בזמניות האדם ובכלייה האנושית.

שקיעה

גוף עבודה זה, המוצג בגלריה בסדנאות האמנים בירושלים (פברואר- אפריל 2020), הינו המשך ישיר לעיסוק של עריף-גלנטי במערכת היחסים המורכבת בין האדם והטבע וזמניותם. בעבודות אלו היא מפנה את המבט אל הים התיכון, חופיו ובעלי החיים המתגוררים בו ובסביבתו – הנפגעים המיידים מן הזיהום החמור. עריף-גלנטי מבקשת להציג מעין דין וחשבון לא רשמי של המציאות, לשטוח את ממדי האסון האקולוגי ולהנכיח, באמצעות התייעוד והעבודות, את תפקידו המרכזי של האדם בהרס. רגעים ופעולות של שגרה כמו שהייה או שיטוט על שפת הים הופכים לחוויה טורדת לנוכח כמויות הפסולת הנפלטות מן הים. בכניסה לגלריה מוצגת עבודת וידאו גדולת ממדים, הליכה לאשקלון, (2:00 דק', 2018) המתעדת רגע שכזה. המצלמה מלווה את עריף-גלנטי הצועדת על החוף. ממול, בתוך הים,

משייטות כמה ספינות תובלה. תנועת המצלמה, הים הסוער וערימות הפסולת הנשטפת ממנו מעוררים תחושות של מחלת ים: חוסר יציבות, סחרור ובחילה.

תחושת המועקה מתגברת לנוכח העבודות 99 קופסאות (3:34 דק', 2020) ו-Protect children (הדפסה ארכבית, 2020), אף הן בוחנות את הפסולת שנפלטה מן הים, ומציגות 122 חפיסות סיגריות שנאספו במהלך עשר דקות בחוף עתלית. החפיסות, משני סוגים בלבד, ככל הנראה סחורה מוברחת שהושלכה אל הים, נמצאו בשלבי התבלות שונים. על גבי כל קופסה רשומות שתי אזהרות:

Protect children: don't let them breathe your smoke

Smoking seriously harms you and others around you

לצד האזהרה הכללית מהסכנה שבעישון, מקופלת אזהרה נוספת – נזק עלול להיגרם במודע גם לסביבה, לבעלי החיים, ולילדים עצמם. האסון הפרטי ממנו מוזהרים המעשנים (סכנה לבריאות) הוא תזכורת בגוף יחיד לאסון הגלובלי. המיקוד בפתקיות האזהרה המודבקות על גב החפיסות מעצים את האירוניה לנוכח העדויות המצטברות בחלל הגלריה; התצלומים עצמם נדמים כאילו היו חומר ראיות משטרתי.

המתח בין יופיו של הים ובין הכיעור שבהרס ובזיהום נוכח בחלק גדול מן העבודות ומייצר שוב ושוב דיסוננס חריף בין היפה והינוראי. כך למשל, בעבודות הווידאו ללא כותרת (הצב), (לופ, 2019) נראה פגר של צב ים שרוע על החוף בשלבי התפרקות מתקדמים. גופו מכוסה חלקיקי קלקר (חומר בלתי מתכלה) קטנטנים. זהו רגע שקט. רוח חרישית מלטפת את פני הצמחיה. קרני אור נחות על שרידי החיה באורח כמעט מיסטי, מתעתעות בתודעה ולא מאפשרות להפריד בין מותו האכזרי של הצב לבין יופיו של האור האופף אותו.

לעיתים ההרס רק נרמז מתחת לפני השטח. בעבודה כלוב (לופ, 2020) נראה דימוי של ים שקט ורוגע. אלא שעל פני המים מיטלטל קצהו העליון של כלוב רביית דגי מאכל, בו כלואים וגדלים בצפיפות רבבות פריטים בתוך מים עתירי מיקרו-פלסטיק והפרשות. הכלוב עצמו (השפעתו האקולוגית על סביבתו טרם נחקרה עד תום) שקוע, ממש כמו 'אי הזבל' בתוך מי הים ואינו נראה.

לעיתים נוצר היפוך לירי בו הפסולת הופכת למראה יפיפה ומהפנט כמו בעבודות הווידאו עטיפה (לופ, 2018), ושקית (לופ, 2019) בהן נראות שקיות פלסטיק משייטות בעדינות במים הרדודים או נעות עם הרוח על פני הסלעים. ככל שמאריכים ומשהים את המבט עליהן הן כמו 'משתלבות בנוף' עד שהן נהפכות לחלק אינטגרלי ממנו.

מעבודה לעבודה מצטברות העדויות ומצביעות על אסון, על קריסה מתמשכת שעלולה להביא לשיא שאין ממנו חזרה. כאן, עכשיו. עריף-גלנטי לא מסתפקת בהצבעה דידקטית על המצב או על האשמים. היא מראה שאפשר, גם בתוך ההרס, הפסולת, הניצול והזיהום, להיעתר לקרן אור, לרוח חרישית ולריגשה של הלב. כמעט ככורח אנושי היא מחפשת אחר היפה, מתמסרת אליו ובוראת רגעים פיוטיים בתוך הקטסטרופה.